

UDC 316.74:929(477)«1895/1968»

CULTURAL AND MUSICAL ACTIVITY OF B. LYATOSHYNISKYIN LOGIC OF CREATIVE-SEARCH PROCESSES 20-60TH YEARS OF XX CENTURY

Dobina Tetiana – Candidate of Cultural Studies,
Mariupol Institute IAPM (MAUP), Mariupol

The aim – to reconstruct the aesthetic-art study of the position of B. Lyatoshynsky in the logic of creative-search processes of the 20-60-ies of the 20th century.

Results. It was reconstructed B. Lyatoshynsky culture-searching of 20-60 years of the 20th century that reflects the complex and contradictory movement of Ukrainian culture from avant-gardism to socialist realism.

Novelty. Bohdan Lyatoshynsky's culture-searching in the logic of cultural processes of the 20-60-ies of the 20th century was reconstructed. It is noted that the creative and exploratory position of the composer allowed him not to fall under artistic stereotypes in art and to preserve the originality and self-worth of the creative process.

The practical significance. The presented new scientific data, facts, interpretations contribute to the enrichment of Ukrainian culturological discourse through in-depth disclosure and re-evaluation of the creative heritage of B. Lyatoshynsky and open up prospects for further scientific research.

Key words: cultural and artistic activities, reconstruction, culture-seeking, avant-gardism, socialist realism.

Надійшла до редакції 5.09.2018 р.

УДК 656.835.11(477.8) «1918/1919»

ПОШТОВІ МАРКИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
1918–1919 РОКІВ В ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ПАРАДИГМІ

Орехова Світлана Євгенівна – кандидат історичних наук, доцент,
докторант кафедри історичних дисциплін,
Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
orcid.org/0000-0001-9303-4469
doi.org/10.35619/ucpmk.vi29.122
sv.orehova@ukr.net

Наведено огляд поштових марок Західно-Української Народної Республіки, введених до поштового обігу у 1918–1919 рр. Розглянуто процес їх трансформації від стану ужиткового до стану культурно-історичної пам'ятки державного та світового значення. Описано заходи, спрямовані на розвиток початкового періоду українського марковидання. Розвідку здійснено на підставі каталогізованих поштових марок Західно-Української Народної Республіки 1918–1919 рр., яким властива складна і багатоаспектна інформативна структура. Зображальний аспект поштової марки надав можливість сприйняття інформації, яка відіграє важливу роль у процесі науково-пізнавальної, державотворчої діяльності. Поштові марки, як елемент державності України першої пол. XX ст., репрезентують політико-економічні документи, що своєрідним способом зафіксували соціальне-економічне й культурне життя того часу і сформували основи сучасного національного марковидання.

Ключові слова: надруки, провізорії, поштові марки, монетарна політика, поштовий зв'язок, революційні змагання, філателія.

Виклад основного матеріалу. Невеликим за тривалістю, але визначальним за змістом є період революційних змагань 1917–1920 рр., під час якого істотно активізувалися і набули особливого значення державотворчі процеси. У січні 1919 р. з утворенням Української Народної Республіки та Західноукраїнської Республіки була реалізована ідея соборності українських земель, закріплена Актом Злуки. Тоді ж проголошені і здійснені певні соціально-економічні перетворення: ліквідоване поміщицьке землеволодіння, земля передана селянам, відбувалося реформування промисловості. Революція сприяла законотворчій діяльності: розроблені Універсали, Конституція, інші нормативні акти, визначалася територія Української держави. Діяльність Української Центральної Ради сприяла консолідації українського народу, відродженню його національної свідомості, прагненню до побудови власної держави. Центральна Рада закріпила за українською мовою статус державної, розробила й ухвалила державну символіку: національний гімн, прапор, герб.

На цьому тлі відбувалися зміни й у поштовій справі. Так, Центральною Радою утворений власний орган, що керував зв'язком. Генеральним Секретаріатом ЦР керівництво поштою і телеграфом покладено на генерального секретаря О. Зарубіна. Тимчасовий уряд усіляко обмежував дії ЦР, намагаючись тримати у своїх руках усі стратегічно важливі об'єкти комунікацій, тобто пошту, телеграф та телефон. Незважаючи на те, що повноваження нової влади поширювалися лише на частину України, а саме: на її західні та центральні землі, зроблено спробу запровадити засади, що

мали б формувати пошту за європейськими зразками. Вживалися заходи щодо поліпшення роботи поштових установ та їх українізації. Уряд брав до уваги побажання місцевих управ щодо налагодження власного порядку у цій галузі [11; 106].

Поштові марки, як один з атрибутів державності, в Україні введені до поштового обігу за часи УНР та ЗУНР. За короткий час свого існування вони завоювали прихильність серед європейських колекціонерів, посіли чільне місце в державних та власних колекціях, стали об'єктом вивчення і каталогізації, а головне – сформували основи сучасного національного марковидання.

Однак вивчення питань технологічного, соціально-економічного, політичного та культурологічного навантаження цих марок почалося за кордоном у минулому столітті, а вітчизняні філателісти та науковці змогли залучитися до цієї проблематики після здобуття Україною незалежності. Причини більш ніж зрозумілі та крім того, залишки поштових марок, а де які, щойно надруковані, знищувались як макулатура (1923 р.), а на початку 30-х років випуск журнал «Український Філателіст», на сторінках якого українські філателісти публікували свої спостереження, роздуми, оголошення про обмін марками та ін., припинено у зв'язку із «завданням формування нових, прогресивних ідейних засад філателії» [8; 31], малося на увазі радянської філателії.

Досліджуючи історію поштових випусків доби визвольних змагань 1917–1920 рр., вагомий внесок робив науковець та філателіст Р. Бишкевич, який виявив низку маловідомих праць зарубіжних дослідників [3]. Автор доводить, що місцеві тимчасові випуски вже на початку свого обігу привернули до себе увагу європейських філателістів. Також і поштові передруки та випуски УНР, як об'єкт колекціонування, з перших місяців впровадження отримали міжнародну популярність. У 1919 р. вийшли перші професійні публікації про державні поштові марки Західної України. Так, у Відні вийшла монографія австрійського продавця філателістичними матеріалами Й. Баумгартена «West-Ukraine. Meine Reisserlebnisse» (1919 р.) [3; 93]. Протягом 1919 р. з'явилися статті в європейських філателістичних журналах Праги, Стокгольма, Ляйпцгеа. Ця тема була предметом дослідження: польських філателістів: д-ра Я. Дудзінського (історик пошти) («Tymczasowe wydanie kołomyjskie», Краків 1918–1920 рр.) та К. Гробоні («Jeszcze o tak zwanej kołomyjskiej Ukrainie», Краків 1921 р., Лодзь 1925 р.); австрійського філателіста Г. Баш («Einiges von der Stanislaue Westukraine-Ausgabe», Мюнхен 1925 р.); німецьких філателістів – Дукова («Ukrainische Post in Lemberg», Братислава 1919 р.), Л. Гроссе («Die ersten Marken der West-Ukrainischen Volksrepublik», Братислава 1919 р.), К. Гагнелъ («Westukraine – Ja oder Nein», Чехословаччина 1933 р.), Р. Герольд («Ein Markenland zuviel im Katalog (Westukraine)», Берлін 1933 р.); англійського філателіста Р. Найтона («The Post in East Galicia», Лондон 1953 р.) та ін. [3; 94–95].

Завдяки дослідженню Р. Бишкевича до наукового обігу вводяться вперше дослідження закордонних філателістів – дослідників української філателістичної спадщини часів визвольних змагань 1918–1920 років: І. Чернявського [12], Є. Котика, С. Кікта [6], І. Булата [4].

Найпомітніший слід в історії західно-українських поштових марок залишив і як відомий колекціонер-філателіст, як створювач поштових марок періоду ЗУНР у Коломії, а пізніше і як автор книги «Історія коломийських поштових марок» (1928 р.), член-засновник «Коломийського Клубу філателістів» (1925–1939 рр.) І. Чернявський [12].

Розвідки членів «Союзу Українських Філателістів» (США): Є. Котика (президент) та С. Кікта (скарбник) насичені довідковими джерелами, описово-інформативними матеріалами, які збагачують історію національної філателії.

Визначний український філателіст, експерт поштових марок України 1918–1919 рр. І. Булат ретельно вивчав історію випусків поштових марок, що знаходились у поштовому обігу ЗУНР. Його ґрунтовне дослідження видано 1973 р. у США у вигляді монографії – «Ілюстрована історія поштових марок Західно-Української Народної Республіки 1918–1919 рр.» [4].

За часи незалежності певний внесок у цю справу внесли вітчизняні філателісти-дослідники А. Бранделіс, Є. Вировий, В. Могольний, В. Бехтер та ін. Питання щодо запровадження і розповсюдження поштових марок УНР «марок-грошей» територією України широко висвітлені філателістом В. Фурманом [15], а також у наукових дослідженнях С. Орехової з розвитку історії поштового зв'язку XIX–XXI ст. [9–11].

Отже, ця тема надто актуальна, не вичерпна та являє науковий інтерес, крім того, як зауважив відомий історик, професор О. Гуковський: «марки – це досить істотна допомога для джерелознавства» [14].

Метою даної розвідки є визначення інформаційного потенціалу поштових марок з історії українського марковидання як елемента державотворчого процесу та дослідження процесу трансформації поштових марок Західно-Української Народної Республіки 1918–1919 рр. від стану ужиткового до стану культурно-історичної пам'ятки державного та світового значення.

За нетривалий історичний час свого існування ЗУНР емітувала власні поштові марки, представлені чотирма локальними випусками: львівські, коломийські, станіславівські та віденські. Слід розглянути та надати характеристику кожному випуску, тому що вони мають свої особливості та різновиди, обумовлені політичними, економічними питаннями і, як наслідок, технологічними труднощами в діяльності поштового зв'язку, а саме наявного залишку марок, змінами тарифних ставок на пересилку письмової кореспонденції, тощо.

І локальний випуск. *Найперший поштовий випуск* на землях ЗУНР з'явився у Львові 20 листопада 1918 р.; у філателістичній світовій справі ці марки отримали назву «львівський випуск». Базовим матеріалом стали державні поштові марки Австро-Угорської монархії випусків 1916–1917 рр. номіналами 3, 5, 10 та 20 геллерів (далі гел.). Щодо зображень, тематика відповідна – королівська, а саме ювелірні вироби – імперська корона (номінал 3, 5, 10 гел., колір – фіолетовий, зелений, лілово-червоний), портрети глав держави. На марці номіналом 20 гел. (синьо-зелена, світло-зелена) – портрет імператора Карла I (1887–1922 рр.).

Українізація марок відбулась шляхом нанесення надруку металевим штампом у вигляді восьмикутника з геральдичним левом у центрі та написом навкруги нього – «ЗАХІДНО УКР. НАРОДНА РЕСПУБЛІКА». Надруки зроблені за наказом Голови центральної поштової адміністрації.

Дослідниками каталогізовані ці марки за номіналами у відповідній кількості: 3 гел. – 2200 од.; 5 гел. – 3400 од.; 10 гел. – 6700 од. та 20 гел. – 8000 од. [7; 116]. Серед надруків було кілька перевернутих, а також проби фіалковою та зеленою фарбами. Марки львівського випуску (на повних листах) є надто рідкісними, оскільки через військову ситуацію вони були в поштовому обігу два дні, тобто до 22 листопада. Сталося це через те, що працівники пошти Львова евакуювали поштові речі та марки, не реалізовані на той час. Пізніше поштові марки з цими надруками, використовувались для оплати відправлень – листів та інших видів поштової кореспонденції. В поштовому обігу частіше зустрічалися марки погашені поштовими календарними штемпелями датою після 22 листопада 1918 р. із Ходорова, Станіслава та Коломиї [2; 25].

II локальний випуск. «Коломийські випуски» складаються з п'яти підрозділів: 1. «перші надруки», 2. «нові 50-сотикові марки для рекомендованої кореспонденції», 3. «другий випуск надруку на марках номіналу 5 сотиків», 4. «спекулятивне видання коломийських марок», 5. «С.М.Т». Слід охарактеризувати історичне тло, на якому відбудувався випуск марок у Коломиї. За планами випуску львівських марок, передбачалось забезпечення необхідною кількістю усіх поштових контор Західної України. Однак це стало не можливо через окупацію Львова, що призвело до швидкої нестачі необхідних марок. Яким же чином керівництво поштової адміністрації розв'язало технологічні проблеми? Як ухвалені управлінські рішення вплинули на виникнення різновидів поштових марок? Відповідь на ці питання знаходяться на самих марках та в дослідженнях українських філателістів – І. Чернявського, І. Булата, Є. Котика, С. Кікта.

1. Першопричиною виготовлення першого надруку на території Коломиї, на думку І. Булата, стала дестабілізація взаємодії місцевої пошти з центральною Директорією пошти у Львові, в наслідок загострення військової ситуації на території ЗУНР. Військовій владі були підпорядковані усі сфери діяльності на території Покуття, в т. ч. і функціонування пошти, тому ці випуски були схвалені Окружною Військовою Командою (О.В.К) у Коломиї [2; 26]. До речі, І. Чернявський¹ на початку листопада 1918 р. обійняв посаду референта у справах пошти і телеграфу відділу Окружної Національної Ради в Коломиї, входив до складу вищого представницького органу ЗУНР – Української Національної Ради (1918–1919 рр.), обраний до законодавчої і військової комісії УНРади [12].

Є. Котик у своєму дослідженні посилається на запит директора поштової контори в Коломиї п. Івасюка. Документ від 3 грудня 1918 р. та поданий на ім'я старости міста п. Стрийського. У запиті надається ґрунтовне пояснення щодо зміни вартостей деяких марок шляхом передруку, а причиною стався нестаток запасу поштових марок львівського випуску. В основу цього заходу покладений принцип збереження технологічних поштових операцій, а саме, не зупиняти пересилку листів та друкованих періодичних видань. Передруку підлягали наявні поштові марки Австро-Угорщини 1916–1917 років випуску (зображення – імперська корона, колір – фіолетовий, помаранчевий, зелено-синій; портрет імператора Карла I, колір – коричнево-червоний). Ось, що зазначалось у листі-запиті: «...прошу о уповноваження на передрук, згідно переміну вартостей слідуєчих марок: 1) 3 сотикових на 5 сотикові, 2) 40 сотикових на 5 сотикові, 3) 6 і 12 сотикових на 10 сотикові, 4) 15 сотикових на газетні 2 сотикові. Додаю, що газетні марки є тут доконче потрібні, бо виходять тепер в Коломиї три газети, які наслідком браку марок розсилаєсь не франковані, що наражає абонентів на подвійну оплату. Управа почтового і телеграф. Коломия, дня 3. грудня. 1918. – підпис вр.». [6; 8]. Військовий уряд видав наказ щодо зміни вартості поштових марок на: а) 3, 6 і 12 сотиків на 10 сотиковий номінал, б) 15

сотиків на 5 сотиків: «Переміна наступить в сей спосіб, що на дотеперішніх марках належить умістити надрук на грі: Укр. Н. Р. (Українська Народна Республіка), на долині більшою цифрою нову вартість» [6; 8]. Крім зміни тарифних ставок у цьому розпорядженні затверджено ескіз штампу. Це прямокутник із буквами «Укр. Н. Р.» у горі по центру, ліворуч загальна буква П, далі Ч. і пропуск для запису номеру рекомендованого листа, та нижньому краю у центрі зазначався номінал 30 сот. або 50 сот. Такі «оновлені» марки були вилучені із загального продажу та мали вживатися виключно працівниками пошти при оформленні рекомендованої письмової кореспонденції. Надруки здійснювалися у друкарні В. Браунера в Коломиї. 10 грудня 1918 р. оригінальні наліпки для рекомендованих листів і надруки були виготовлені з дотриманням норм безпеки, а саме за умов обмеженого числа причетних до друку осіб, під наглядом військових та представників пошти. Важливо зауважити на той факт, що після завершення роботи друкарську форму негайно розформовано. Це свідчить про вжиті заходи фінансової безпеки, тому що поштові марки є елементом монетарної системи держави.

Загальна кількість марок і надруків першого Коломийського випуску становить понад 27,0 тис. од.: 1) надруки 5 на 15 гел. – 11,3 тис. од.; 10 на 3 гел. – 10,1 тис. од.; 10 на 6 гел. – 452 од.; 10 на 12 гел. – 404 од.; 2) спеціальні провізорні випуски у якості ярликів до рекомендованих листів номіналом 30 сотиків для франкування рекомендованих відправлень – 5,0 тис. од. [7; 116].

2. *«Нові 50-сотикові марки для рекомендованої кореспонденції»* – ці марки надійшли до поштового обігу 12 грудня 1918 р., а починаючи з 1 січня 1919 р. тариф рекомендованих листів зріс майже вдвічі (від 30 до 50 сотиків), тому за зразком згаданих вище провізоріїв у тій же друкарні В. Браунера працівники поштової адміністрації замовили нові номінали. Вони надруковані, як і попередні, на папері темно-рожевого коліру по 5 штук на кожному і мали такий самий вигляд, як попередні рекомендовані марки. 14 січня надруковано 5,0 тис. од. по 50 сотиків рекомендованих марок, а після їх реалізації, 19 березня видано додатковий тираж цих марок накладом 5,0 тис. од. Отже, усі марки першого офіційного коломийського випуску використано на території всього Покуття; цей факт підтверджуються наявними погашеннями письмової кореспонденції календарними штемпелями поштових контор Коломиї, Печеніжина, Гвіздця, Яблоніва, Косова, Кутів, Снятина, Багінсберга, Заболотова, Городенки, Чернелиці, Вікна, Незвиськи, Обертину і Бучача. Відомі також погашення письмової кореспонденції з типографськими помилками, наприклад задвоєний відбиток надруку на рекомендованій марці у Печеніжині, що свідчить про економне використання марок, суворий контроль за друкованим накладом і заходів запобігання зловживань та фальсифікацій.

3. Другий випуск коломийських поштових марок відрізнявся від першого різноманітними змінами, а пов'язано це з тим, що перший випуск привернув значну увагу українських та іноземних філателістів. Придбати деяку кількість марок без умов пересилання листів, було не можливо, а це означає що колекціонування цих випусків було не можливо, а інтерес все ж таки серед філателістів існував. Тому Станіславівська поштова адміністрація стала ініціювати повторний друк марок. Підставою до друку став візит до Станіславів (травень 1919 р.) відомого віденського маркодилера Йозефа Баумгартена. У зв'язку з цим друкарня В. Браунера отримала замовлення на друк усіх чотирьох надруків першого випуску по 500 штук [6; 9]. Відомо, що філателісти колекціонують поштові марки, які пройшли технологічну обробку пошти (погашені календарним штемпелем) та так звані «чисті» марки – не погашені штемпелем. Чисті марки колекціонують поодиноці, квартблоками, листами та ін. кількістю. Такий спосіб колекціонування існує від часів винаходу поштової марки та появи її прихильників. А разом із цим існує і проблемне питання щодо обов'язкового забезпечення філателістів з боку поштової адміністрації усіма матеріалами (випусками, різновидами тощо).

Отже, саме така ситуація і стала причиною поновленого замовлення до друку. Марки були надруковані, але з використанням нової друкарської форми, оскільки попередня розформована, що і призвело до появи різновидів. Значну кількість другого випуску марок придбав Й. Баумгартен, а залишок надіслано до поштової контори Станіслава до повної реалізації.

4. *«Спекулятивне видання коломийських марок»*. Цей випуск отримав таку назву тому, що надруковані марки призначались не для вирішення технологічних питань української поштової адміністрації, а для наступної реалізації зацікавленим особам. Передрук відбувся під час окупації Коломиї румунськими військами наприкінці травня 1919 р.

Колекціонерами-дослідниками доведено, що цей випуск коломийських марок відбувся в друкарні В. Браунера «...румунський офіцер наказав надрукувати для нього невелику кількість австрійських марок, які він приніс. Ці надруки мали бути зроблені такі самі та з тим самим текстом, як це було зроблено раніше...» [6; 9]. Замовлення виконано, тираж потрапив до Чернівців для подальшої спекулятивної реалізації. Однак не відома загальна кількість цього «наказного»

замовлення. Зрозуміло, що марки представляли не тільки колекційну цінність, але й реалізовували фінансовий інтерес зацікавлених осіб.

5. С.М.Т. Випуски поштових надруків військовою комендатурою румунських збройних сил у Коломиї та районах Покуття продовжувались, знаходились такі марки в обігу до 20 серпня 1919 р. Каталогізовано три випуски. Перший випуск відбувся 28 червня з надруком «С.М.Т.» (Comandamentul Militar Territorial – Комендатура військової території) з різними номіналами «40 h», «60 h», «1 K 20 h» (грошова одиниця – 1крона = 100 геллер) на поштових марках Австрії 1916–1918 рр. випуску. Щодо різновидів, то їх зафіксовано понад 30, крім того існували і фальсифікати. Другий і третій випуск надруків на porto-марках (військова пошта) Австрії (випуск 1910–1916 рр. та 1917 р.), понад 17 різновидів [7; 116]. Не відомо лише яким накладом вийшли ці надруки, але ж активний випуск свідчить про зацікавленість влади щодо обігу власних марок.

III локальний випуск – «Станіславівські випуски». Станіслав (*нині Івано-Франківськ*). Мабуть самий заплутаний та загадковий, тому найцікавіший серед локальних випусків. Вісім випусків, що з'явилися на поштових марках Австрії (1916–1918 рр.), Боснії (1904–1908 рр.), польової пошти Австро-Угорщини (1917 р.), поштово-благодійних марках польової пошти Австро-Угорщини (1918 р.) під назвою «марки фонду кайзера Карла», porto-марках Австрії (1917 р.), польової пошти Австро-Угорщини (1917 р.), доплатних марках Австрії (1916 р.), і останні – власні випуски адміністрації ЗО УНР.

Властивостями III локального випуску є: по-перше, зміни поштових тарифів 1918 р. на різні види поштової кореспонденції, тобто розмаїття номіналів; по-друге, мовні особливості тогочасних штемпелів, які відображали специфіку українізації в сфері поштового зв'язку; по-третє, широкі серії українських надруків текстів на марках Австрії, Австро-Угорщини, Боснії та Герцеговини.

Перший станіславівський випуск започаткований 18 березня 1919 р. Він складався з добірки 20 різних марок Австрії 1916–1918 рр. із надруком «Пошта Укр. Н. Реп.» та двох зірок поряд із цифрами. А цифри позначені на українській мові у шагах² (далі шаг.) на марках із номіналами в геллерах і гривнях на марках із номіналом у кронах. Цей перший випуск каталогізовано як і попередні два, каталогом «Scott»³, мав такі номінали та тираж: 3 та 5 шаг. – по 2000 од.; 6 шаг. – 900 од.; 10, 12, 15, 20, 30, 40, 50, 60, 80 шаг. та 1 і 2 грн. – по 1000 од.; 3 грн. (брунатно-карміновий колір) – 25 од.; 3 грн. (карміново-рожевий) – 400 од.; 3 грн. (лілово-червоний колір на гранітовому папері) – 575 од.; 4 грн. (темно-зелений) – 150 од.; 4 грн. (світло-зелений) – 750 од.; 10 грн. – 199 од. Зображення австрійських марок – імперська корона; портрет імператора Карла І; геральдичні тварини, герби [7; 117].

Другий станіславівський випуск – масштабний за кількістю серій та номіналів, різновидів. За матеріалами досліджень Є. Котика (1953 р.), І. Булата (1973 р.), М. Крамаренко (2011 р.) автором даної розвідки встановлені деякі розбіжності по датах випуску, кількості видів марок за номіналами, за роками випуску тих чи інших марок. Отже, дата підготовки випуску – «наприкінці квітня 1919 р.» [6; 11], «5 травня 1919 р.» [7; 117]; кількість видів марок за номіналами – 37 [6; 11], – 47 та 26 різновидів друку, один з яких мав дефект кліше «гривень» замість «гривні», крім того надрук на марці номінал 10 грн. фіолетового кольору на папері сірого кольору зафіксовано всього два екземпляра (вкрай рідкісні марки) [7; 117]; тип надруку – «такий же, як і перший станіславівський випуск» [6; 11], але була різниця між кліше надруків, а саме в першому випуску під надписом була зірочка, а на другому надруку – відсутня, третій тип надруку – горизонталі лінії [2; 26–27] та [7; 117–118].

Отже, другий випуск марок складається з чотирьох серій, датований 5 травня 1919 р., із надруком «Пошта Укр. Н. Реп. шагів» двох типів:

1 серія – тип надруку 2, на доплатних марках Боснії (1904–1908 рр.), тематика зображення «числа», 12 номіналів: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 15, 20, 50 шагів, загальний наклад=17 141 од. (за дослід. Є. Котика), І. Булат та М. Крамаренко вказують кількість марок номіналом у 20 шагів на 18 од. більше (17 159 од.);

2 серія – тип надруку 2, на марках польової пошти Австро-Угорщини (1917 р.), тематика зображення «королівські сім'ї, імператори» – портрет Карла І (інший ракурс зображення), 20 номіналів: 1, 2, 3, 5, 6, 10, 12, 15, 20, 25, 30, 40, 50, 60, 80, 90 шагів, 2, 3, 4, 10 грн., загальний наклад = 13 020 од. (за дослід. І. Булат та М. Крамаренко), різниця за номіналами в шагах 2 на 200 од. та 50 на 172 од. (дослід. Є. Котика), каталогізовано 26 різновидів за типом краски та друку;

3 серія – тип надруку 2, на поштово-благодійних марках польової пошти Австро-Угорщини (1918 р.) так званих «Карл Фонд», тематика зображення «королівські сім'ї» – портрети імператора Карла І та імператриці Цити Бурбон-Пармської (1892–1989 рр.), 3 номінали: 10, 20, 45 шагів, загальний наклад = 954 од., каталогізовано 4 різновиди за типом фарби та друку, крім того розташування у варіанті «тет-беш»⁴

4 серія – тип надруку 3, на porto-марках Австрії (1917 р.), тематика зображення «королівські сім'ї» – портрети імператора Карла I та Франца Йосифа I (1830–1916 рр.), 2 номінали 15, 50 шагів на нових номіналах у гел. 36 та 42, загальний наклад = 215 од., один різновид за типом друку, нові деталі на рисунку надруку: дві горизонтальні лінії над текстом на всіх цих марках та по одній великій зірці трохи нижче від цифр нових номіналів.

Слід зазначити, що такі розбіжності в дослідженнях можливі тому, що час корегує інформацію. І. Булат зазначав, що «четверта серія утворилася з надруків на різних марках Австро-Угорщини (1916–1918 рр.), причому на двох із них зазначались і нові цифри номіналу... точні тиражі решти марок невідомі, припускають, що їх було видано приблизно по 25–50 шт.» [2; 27].

М. Крамаренко дослідив та каталогізував невідомі номінали цих марок. Нові екземпляри надруків за 3-м типом надруку зроблені на марках: 1) Австрії (1916–1918 рр.), використаних у першому станіславівському випуску – 9 номіналів: 3, 5, 6, 10, 12, 15 (коричнево-червоний колір) та 15 (рожево-червоний колір), 30, 40 шагів; 2) Австро-Угорщини (1917 р.), це – 50 шагів темно-зеленого кольору. Щодо до тиражів цього випуску, то чітко вони не визначені, приблизно від 50 до 200 од. [7; 118].

Третій станіславівський випуск. Особливості цього випуску складаються з декількох важливих моментів. По-перше, випуск виготовлявся на замовлення офіційного представника уряду ЗУНР О. Пісецького (Державний Секретар Пошт) Австрійською державною друкарнею у Відні [3; 100]. По-друге, надрук ніс геральдичне навантаження, а саме тризуб у центрі та літери З.У.Н.Р. довкола нього по чотирьох кутах марки. Це перший прояв зображення символіки державності, окрім літерного написання (до речі, основним символом державності на поштових марках будь-якої держави є її герб). По-третє, неточність (на момент виходу марок із надруком) в назві держави та грошових одиницях (вказані геллери та крони) пояснюється можливо, тим, що замовлення на виготовлення цих марок подано раніше від Акту про злику УНР і ЗУНР.

Дати введення до поштового обігу цього випуску за різними джерелами коливається від 7 до 13 травня 1919 р. [6; 12; 2; 27; 7; 118]. 8 травня 1919 р. введені перші 12 номіналів – 3, 5, 6, 15, 25, 30, 40, 60, 80, 90 геллер та 1 крона, а через п'ять днів введені ще 6 номіналів – 12, 20, 50 геллер а 2, 3, 4, 10 крон. За основу взяті марки Австрії (1916–1918 рр.), такі ж самі, які використовувались при виготовленні надруку першого станіславівського випуску, але за винятком марки номіналом 2 крони [7; 118]. При першому випуску марка була блакитного кольору, а при четвертому – світло-блакитного.

Тематичне зображення марок було тим самим – імперська корона; портрет імператора Карла I; геральдичні тварини, герби, але надрук зроблено чорною фарбою, при цьому відбиток тризуба чітко розташовувався по центру та повністю закривав центральний елемент австрійського сюжету. Таке чітке розташування надруку свідчить про те, що над виготовленням форми надруку працювали кваліфіковані фахівці друку, які міліметр за міліметром розраховували розмір форми, тому що самі марки були різних розмірів – 28x35, 26x31 мм. Таким чином, при побіжному погляді, звичайного користувача послугами пошти, марки були автентичні. Нажаль, до сього часу не відомі тиражі цих марок, а «номінали більш 2-х крон взагалі не були в поштовому обігу» [7; 12], можливо вони потрапили до приватних колекцій, які доки що не відомі філателістичному товариству.

Четвертий *станіславівський випуск*. Це останній випуск поштових марок, який також не позбавлений особливостей. Дата випуску: 9–12 травня 1919 р., серій – 2, різновиди за друком – 2, дефекти кліше – 1, тип надруку – 5.

Перша серія склалась із надруків на марках *Австро-Угорщини (1917 р.)* 7 номіналів у кронах австро-угорської військово-польової пошти, *тематичне зображення марок* – портрет імператора Карла I. Текстова частина надруку така сама, як і в першому та другому *станіславівських випусках* – «Пошта Укр. Н. Реп.», проте є інші елементи оформлення: над написом широка без прогалін лінія, зліва та справа орнаментальні елементи (у вигляді розетки) під якими цифри нових номіналів із написом по середині назви нової української грошової одиниці – «гривні» та «гривень» (це ще один із проявів державотворчого процесу нової держави). Тиражі виготовлених надруків: 2 гривні на 2-х кроновій марці – 3500 од., 3 грн. на 2-х кроновій марці – 3500 од., 3 грн. на 3-х кроновій марці – 450 од., 4 грн. на 2-х кроновій марці – 3500 од., 4 грн. на 4-х кроновій марці – 60 од., 5 грн. на 2-х кроновій марці – 3500 од., 10 грн. на 50-геллеровій марці – 2475 од. [7; 118]. *Різновиди друку – подвійний та перевернутий відбиток надруку, дефект кліше – цифра «5» замість «3» зліва (на марці 5 грн.)*

Друга серія вийшла 12 липня 1919 р. на доплатних марках Австрії (1916 р.) номіналами 1 та 5 (колір – темно-сіро-синій) крон із текстом «Пошта Укр. Н. Реп. шагів» (за типом таким самим, як на марках другої серії другого станіславівського випуску) за номіналами 1 грн. (560 од.) та 5 грн. (70 од.). Тематика зображення – «числа», на марці зображувалася цифра у восьмикутнику.

Отже, марки станіславівського випуску різноманітні, мали численні різновид за текстом, друком, а іноді з помилками, але вони зробили свій особливий внесок у процес утворення монетарної системи Української держави.

IV локальний випуск – «Віденські випуски». Продовжуючи роботу над випусками поштових марок нової держави О. Пісецький, перебуваючи у Відні, вдруге замовив у державній друкарні серію оригінальних марок Західної України (березень 1919 р., типографія «Deutschoster-reichischen Staatsdruckerei»).

Особливості та загадки цього випуску: по-перше, кількість серій; по-друге, кількість номіналів та розмаїття кольору марок. Розглянемо спільне та відмінне цих серій.

1 серія – з 1920 р. філателістам відома єдина серія марок п'яти номіналів. У дослідженні Є. Котика зазначено: «серія оригінальних марок Західної України, що мали бути виготовлені з 5 номіналами; малюнок представляв три герба України: угорі тризуб – герб усієї України; всередині архангел Св. Михаїл – герб Києва; унизу лев – герб Львова та Галичини». Напис на марці – «Українська народна республіка З. О.» [6; 12–13]. Скорочені букви З. О. означали – «Західна область», а поєднанні в єдиний сюжет тризуб та герби Києва і Львова алегорично символізували єдину Україну. В статті «Філателія» Степана Кікта в енциклопедії українознавства знаходимо: «Щойно 1954 відкрито ще одну, останню серію п.м. ЗО УНР 1920 з 12 купюр, 9 повністок та три поштові формуляри» [5].

І. Булат у своїй монографії присвячує «Віденським випускам» окремий розділ, де вказує: «дві серії марок за чотирма спеціальними малюнками». Першу серію дослідник характеризує як двоколірну: «папір двох відтінків – білий та кремовий. Марки з номіналами в сотиках випущені без перфорації, трапляються без перфорації марки номіналом 1 корона» [2; 27]. М. Крамаренко каталогізував першу серію за такими ознаками:

- п'ять номіналів без перфорації: 10 (сіро-синя та зелена), 20 (темно-червона та світло-синя), 50 (фіолетова і помаранчева) сотиків, 1 (сепія⁵ та фіолетова) та 10 (синьо-зелена та червона) крон;
- два номінали з перфорацією⁶ (лінійна 11½): 1 (сепія та фіолетова) та 10 (синьо-зелена та червона) крон.

Підсумовуючи огляд першої серії слід зазначити, що склалась вона із марок за п'ятьма номіналами, з перфорацією та без неї, різними за кольоровою гамою, у всякому разі не два відтінки, а понад 10. Отже час розкриває таємниці існування поштових марок ЗУНР.

2 серія – являє собою 12 марок за 12 номіналами, трьома сюжетами. На малюнку першої четвірки марок – у центрі герб Києва (Архангел Михаїл); номінали – 5 (колір світло-зелений), 6 (фіолетовий), 10 (вишневий), 12 (охра-коричневий) сотиків; без перфорації та з перфорацією (рамочна 12½). На малюнку другої четвірки марок – у центрі герб України (тризуб); номінали – 20 (темно-синій), 25 (синій), 40 (помаранчевий), 50 (темно-бордовий) сотиків; без перфорації та із перфорацією (рамочна 12½). На малюнку третьої четвірки марок – в центрі герб Львова (лев); номінали – 90 (темно-сіро-синій) сотиків, 1 (оливковий), 2 (фіолетово-коричневий), 3 (синьо-зелений) крон; без перфорації та із перфорацією (рамочна 12½). По краю в овалі текст «Українська Народна Республіка – Західна область» та орнамент [2; 27; 7; 118].

Отже, в чому дослідники єдині, так у тому, що марки надруковані аркушами по 100 од. на листі, а от за яким накладом невідомо, а також в тому, що ці серії ніколи не були в поштовому обігу. В деяких довідниках із філателії ці випуски можна знайти під рубрикою «видання, які не надходили до обігу». Чому марки не виконали свою споконвічну функцію, не потрапили до реалізації та не пройшли поштової обіг? Як вказують дослідники, що «Віденська друкарня затримала друку» [6; 13; 2; 27; 7; 119]. *Таке пояснення цілком можливе тому, що марковидавництво – складний технологічний процес. Він складається з точних, майже педантичних, багаторівневих операцій: формування ескізу, відтворення його на формі-матриці, підбір паперу, фарби та ін. Щоб уявити всю складність процесу, слід зупинитись лише на одній операції – зміна кольору марки. Після використання одного кольору фарби друкарський верстат підлягає ретельному очищенню, інакше при випадковому змішуванні фарби можуть дати несподівані відтінки кольору, що призведе до поліграфічного браку, а це додаткові витрати експлуатаційних матеріалів та часу.*

Зрозуміло, що замовлення було складним, а саме: різні зображення та номінали (12 ливарних форм), багатоколірність, перфорація (окрема машинна процедура), тому слід припустити, що фактична затримка пов'язана з технологічними процесами. Замовлення виконано у 1920 р., а на той час ЗО УНР втратила власну територію і уряд уже був в еміграції, тому ці марки не потрапили до поштового обігу. Після припинення функціонування Західноукраїнського уряду (1923 р.) «марки віденських випусків частиною знищені комісією в присутності свідків, частина продані як поліграфічна макулатура», як засвідчив І. Булат [2; 27]. Отже, як би політична ситуація в буремні 1919–1923 рр. не так швидко змінювалась, можливо, що доля цих марок була інакшою.

Слід сподіватись, що історія та час подарують дослідникам відповідь на деякі питання, що залишаються відкритими. Відповідно до п. 2 ст. 17 розділу III Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» держава працює над облікуванням, поверненням документів історико-культурної спадщини України, що знаходяться за кордоном, та документи іноземного походження, що стосуються історії України («Архівна Україніка») [13]. Так, на офіційному веб-порталі Державної архівної служби України в розділі «Архівна Україніка» знаходимо, що за період 1993–2015 рр. повернуто колекції марок УНР уродженця Чернігівщини Георгія Богдана 24 одиниці (Російська Федерація – 12 од.) та колекція грошових знаків УНР (Франція – 12 од.) [1]. *Можливо втрачена колекція І. Чернявського з часом буде знайдена, тому що колекції як і «рукописи не горять».*

Висновок. Поштові марки Української держави є чудовою та цікавою часткою філателії для колекціонерів, істориків. Як зображальні джерела містять інформацію для комплексного наукового дослідження. Носієм історичної інформації виступають не лише види зображень (герби, орнаменти, надписи), а й дати, цифри номіналу, позначення державної грошової одиниці. Комплексне дослідження всіх елементів поштової марки дає змогу встановити місце і час, причини та обставини створення, а головне їх функціонування в монетарній системі держави.

Історичні події 1917–1918 рр. відбилися на поштових марках з емісій Центральної Ради, уряду ЗУНР. Не зважаючи на те, що перші випуски українських поштових марок з'явилися у вигляді надрукувань, а згодом і як власні марки, вони безумовно, за всіма ознаками виконували техніко-організаційне забезпечення і впорядкування діяльності поштового зв'язку. Без сумніву й те, що перші художні сюжети поштових марок із національною символікою відображали ідеологію часу, рівень художньої культури, а також розвиток технологій і способів виготовлення.

Отже, випуск власних марок в Україні мав не лише економічні, а й насамперед політичні передумови, оскільки виражав, поряд з іншими чинниками, прагнення народу до створення власної держави. Від 1930-х років в європейських каталогах (Gebrüder Senfs Katalog (1892–1944 pp.), Michel-Briefmarken-Katalog, Scott Publishing Company) вагоме місце відведене львівським, коломийським, станіславівським, віденським поштовим надрукам та маркам як офіційним поштовим випускам Західно-Української Народної Республіки, втім як і маркам УНР, які сьогодні є історико-культурної спадщиною України.

Примітки

¹ І. Чернявський за життя зібрав велику колекцію марок (приблизно 30 000 марок, серед яких були унікальні світові марки, конверти і поштові листівки з австрійськими, німецькими та іншими марками). У 1949 р. колекція викрадена, її доля й досі не відома.

² Шаг – грошова одиниця в УНР, 1 шаг=1/100 гривні або 1/200 карбованця.

³ «Scott» – каталог поштових марок світу, видавництво Scott Publishing Company, засновано у вересні 1868 р.

⁴ Тет-беш – філателістична назва розташування марок в аркуші, при якому одна або кілька марок повернута по відношенню до сусідньої на 180°.

⁵ Сепія – світло-коричневий натуральний барвник, виготовляється з так званого чорнильного мішка морських молюсків.

⁶ Перфорація (зубцівка) – ряд зубців, що утворюються на марці при відокремленні її від перфорованого марочного аркуша; цифрами позначають кількість і діаметр шпильок перфораційної машини на кожному двох погонних см. краю марки.

Список використаної літератури

1. *Архівні матеріали повернуті та передані в Україну у 1993–2015 рр.* [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.archives.gov.ua/ Archives/ Returned_fonds_arkhiv.php
2. **Бехтір В.** 80-річчя марок Західно-Української Народної Республіки. *Пошта і філателія України*. Київ : Укрпошта, 1998. Вип. 4 (16). С. 25–27.
3. **Бишкевич Р.** Начерк історії української філателії. Класичний період. Львів : спец. вип. часопису «Галфілвісник», 2004. 224 с.
4. **Bulat J.** Illustrated Postage Stamp History of Western Ukrainian Republic 1918–1919. Yonkers : Philatelic Publications, 1973. 96 p.
5. **Кікта С.** Філателія: Енциклопедія українознавства, Словникова частина (ЕУ-ІІ) [Електронний ресурс]. Париж, Нью-Йорк, 1980. Т. 9. 3498–3509. Режим доступу : <http://litorgys.org.ua/euii275.htm>
6. **Котик Є.** З історії поштових марок Західної України / перекл. А. Бранделіса статті «On the History of the Stamps of Western Ukraine». *Філателія України*. Київ : Укрпошта, 2003. Вип. 6 (44). С. 7–13.
7. **Крамаренко М. А.** Украина. Каталог почтовых марок 1866–2010. Донецк : Новый мир, 2011. 336 с.
8. **Левітас Й. Я., Басюк В. М.** Все про марки. Київ : Реклама, 1975. 240 с.
9. **Орехова С. Є.** Історія розвитку поштового зв'язку у Донецькій області XIX–XXI ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Донецьк, 2006. 21 с.

10. **Орехова С. Є.** Гроші в житті держави: до сторіччя перших поштових марок УНР та ЗУНР. *Україна ХХІ століття: тенденції та перспективи розвитку: матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф.* [8 жовт. 2018]. Київ : Вид-во Європейськ. ун-ту, 2018. С. 128–130.
11. **Орехова С. Є.** Ювілей поштових «марок-шагівок» Української Народної Республіки (особливості монетарної політики). *Вісник Маріуполь. держ. ун-ту. Серія : Філософія, культурологія, соціологія / за заг. ред. К. В. Балабанова.* Маріуполь, 2015. Вип. 10. С. 106–117.
12. **Петрів М.** Адвокат-філателіст Іван Чернявський: історія Коломийських поштових марок : [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://dzerkalo.media/advokat-filatelist-ivan-chernyavskiy-istoriya-kolomyiskih-poshtovih-marok>
13. **Про національний архівний фонд і архівні установи: Закон України (із змінами).** *Відомості Верховної Ради України* від 12.04.1994. 1994. № 15. ст. 86.
14. **Рейн Л.** История и марки. *Филателия СССР.* 1967. № 5 (11). С. 16.
15. **Фурман В.** Общегосударственные стандартные почтовые марки Украины. Киев : Вид-во «Марка України» 2003. 224 с.
16. **Чернявський І.** Історія Коломиських поштових марок: 1) українських, окупаційних румунських С.М.Т. Коломия, 1928. 47 с.

References

1. **Arkhyvni materialy povernuti ta peredani v Ukrainu u 1993–2015 rr.** [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : http://www.archives.gov.ua/Archives/Returned_fonds_arkhiv.php
2. **Bekhtir V.** 80-richchia marok Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliki. *Poshta i filateliia Ukrainy.* Kyiv : Ukrposhta, 1998. Vyp. 4 (16). S. 25–27.
3. **Byshkevych R.** Nacherk istorii ukrainskoi filatelii. Klasychnyi period. Lviv: spetsialnyi vypusk chasopysu «Halilvisnyk», 2004. 224 s.
4. **Bulat J.** Illustrated Postage Stamp History of Western Ukrainian Republic 1918–1919. Yonkers : Philatelic Publications, 1973. 96 p.
5. **Kikta S.** Filateliia: Entsyklopediia ukrainoznavstva, Slovykova chastyna (EU-II) [Elektronnyi resurs]. Paryzh, Niu-York, 1980. T. 9. 3498–3509 Rezhym dostupu : <http://litrys.org.ua/euii275.htm>
6. **Kotyuk Ye.** Z istorii poshtovykh marok Zakhidnoi Ukrainy (pereklad A. Brandelisa statti «On the History of the Stamps of Western Ukraine»). *Filateliia Ukrainy.* Kyiv : Ukrposhta, 2003. Vyp. 6 (44). S. 7–13.
7. **Kramarenko M. A.** Ukraina. Kataloh pochtovykh marok 1866–2010. Donetsk, «Novyi myr», 2011 336 s.
8. **Levitas Y. Ya., Basiuk V. M.** Vse pro marky. Kyiv : Reklama, 1975. 240 s.
9. **Oriekhova S. Ye.** Istoriia rozvytku poshtovoho zviazku u Donetskii oblasti XIX–XXI st.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 – «Istoriia Ukrainy». Donetsk, 2006. 21 s.
10. **Oriekhova S. Ye.** Hroshi v zhytti derzhavy: do storichchia pershykh poshtovykh marok UNR ta ZUNR. *Ukraina ХХІ stolittia: tendentsii ta perspektyvy rozvytku: materialy XVIII Vseukr. nauk.-prakt. konf.* [8 zhovtnia 2018]. Kyiv : Vyd-vo Yevropeiskoho universytetu, 2018. S. 128–130.
11. **Oriekhova S. Ye.** Yuvilei poshtovykh «marok-shahivok» Ukrainskoi Narodnoi Respubliki (osoblyvosti monetarnoi polityky). *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriia : Filosofiia, kulturolohiia, sotsiologiia / za zah. red. K. V. Balabanova.* Mariupol, 2015. Vyp. 10. S. 106–117.
12. **Petriv M.** Advokat-filatelist Ivan Cherniavskiy: istoriia Kolomyiskyykh poshtovykh marok : [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : <https://dzerkalo.media/advokat-filatelist-ivan-chernyavskiy-istoriya-kolomyiskih-poshtovih-marok>
13. **Pro natsionalnyi arkhivnyi fond i arkhivni ustanovy: Zakon Ukrainy (iz zminamy).** *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* vid 12.04.1994. 1994. № 15. st. 86.
14. **Rein L.** Ystoriia y marky. *Fylateliia SSSR.* 1967. № 5 (11). S. 16.
15. **Furman V.** Obshchegosudarstvennye standartnye pochtovyie marky Ukrainy. Kyiv : «Vydavnytstvo «Marka Ukrainy» 2003. 224 s.
16. **Cherniavskiy I.** Istoriia Kolomyskyykh poshtovykh marok: 1) ukrainskyykh, okupatsiinykh rumunskyykh S.M.T. Kolomyia, 1928. 47 s.

ПОЧТОВЫЕ МАРКИ ЗАПАДНО-УКРАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ 1918-1919 ГОДОВ В ИСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЕ

Орехова Светлана Евгеньевна — кандидат исторических наук, доцент,
докторант кафедры исторических дисциплин,
Мариупольский государственный университет, г. Мариуполь

Проведен обзор почтовых марок Западно-Украинской Народной Республики, введенных в почтовое обращение в 1918-1919 гг. Рассмотрен процесс их трансформации от состояния прикладного к состоянию культурно-исторического памятника государственного и мирового значения. Выявлены мероприятия, направленные на развитие начального периода украинского маркоиздательства. Анализ осуществлен на основании каталогизированных почтовых марок Западно-Украинской Народной Республики 1918-1919 гг., обладающих сложной и многоаспектной информативной структурой. Изобразительный аспект почтовой марки

предоставил возможность восприятия информации, которая играет важную роль в процессе научно-познавательной, государственной деятельности. Почтовые марки, как элемент государственности Украины первой пол. XX в., представляют политико-экономические документы, своеобразным способом зафиксировали социально-экономическую и культурную жизнь того времени и сформировали основы современного национального маркирования.

Ключевые слова: провизории, почтовые марки, монетарная политика, почтовые связи, революционные соревнования, филателия.

POSTAGE STAMPS OF THE WESTERN UKRAINE REPUBLIC 1918–1919 IN THE HISTORICAL-CULTURAL PARADIGM

Oriekhova Svetlana – Doctoral student of the department of historical disciplines Mariupol State University, Ph D (Candidate of Historical Sciences), Associate Professor. Mariupol

An overview of postage stamps of the Western Ukrainian People's Republic that were introduced into post circulation in 1918-1919 is presented. The process of transformation of postal stamps from the state of the state-owned and world-wide significance to the state of cultural and historical monuments is considered. The measures aimed at the development of the initial period of Ukrainian express marketing are described. The intelligence was carried out on the basis of cataloged postage stamps of the Western Ukrainian People's Republic of 1918-1919, which is characterized by a complex and multidisciplinary informative structure. The figurative aspect of the trademark provided an opportunity for perception of information, which plays an important role in the process of scientific and cognitive, state-building activities. Postage stamps, as an element of the statehood of Ukraine in the first half of the twentieth century, represent political and economic documents that, in a unique way, fixed the socio-economic and cultural life of that time and they also formed the basis of the national publication of stamps.

Key words: overprints, provisions, postage stamps, monetary policy, postal services, revolutionary events, philately.

UDC 656.835.11(477.8) «1918/1919»

POSTAGE STAMPS OF THE WESTERN UKRAINE REPUBLIC 1918–1919 IN THE HISTORICAL-CULTURAL PARADIGM

Oriekhova Svetlana – Doctoral student of the department of historical disciplines Mariupol State university, ph d (candidate of historical sciences), associate professor, Mariupol

The purpose of the work is to investigate the process of transformation of postage stamps of the West Ukrainian People's Republic 1918-1919 from the state applied to the state of the cultural and historical monument of national and world importance.

The research methodology consists of applying historical, cultural, interdisciplinary and theoretical generalizing methods, which helped to highlight the history of the initial period of publication of Ukrainian stamps.

Results. Postage stamps of the Ukrainian state is an excellent and interesting part of philately for collectors, for historians, as graphic sources contain information for comprehensive scientific research. The carrier of historical information is not only the types of images (coats of arms, ornaments, inscriptions), but also dates, figures of denomination, designations of the state monetary unit. A comprehensive study of all elements of a postage stamp allows to establish the place and time, the causes and circumstances of the creation, and most importantly their functioning in the monetary system of the state.

Historical events of 1917-1918 affected the postage stamps of issues of the Central Rada, the government of ZUNR. Despite the fact that the first issues of Ukrainian postage stamps appeared in the form of overprints, of course, technical and organizational support and the order of the postal service were carried out on all grounds. There is no doubt that the first artistic themes of postage stamps with national symbols reflected the ideology of the time, the level of artistic culture, as well as the development of technologies and production methods. So, the issue of own stamps in Ukraine predetermined not only economic, but first of all political prerequisites, because, among other factors, expressed the people's desire to create their own state.

Starting from the 1930s in European catalogs (Gebrüder Senfs Katalog (1892-1944), Michel-Briefmarketen-Katalog, Scott Publishing Company), an important place was given to Lviv, Kolomiysky, Stanislavsky, Vienna postal overprints and stamps as official postal editions of Western Ukraine People's Republic, however, as well as the marks of the UPR, which today are the historical and cultural heritage of Ukraine.

The scientific novelty of the research consists in attracting philatelic material, namely postage stamps, to a comprehensive study of the historical and cultural heritage of Ukraine. The study is carried out on the basis of cataloged postage stamps of the West Ukrainian People's Republic of 1918–1919 which have a complex and multidimensional informative structure. The pictorial aspect of a postage stamp provides the possibility of perceiving information, which plays an important role in the process of scientific-cognitive, educational, educational, government activities.

The practical significance. The postage stamps, as an element of the statehood of Ukraine in the first half of the XX th century, are represented by political and economic documents, in which the socio-economic and cultural stages of this period of life are recorded in a peculiar way, and they also formed the basis of the national publication of stamps.

Key words: overprints, provisions, postage stamps, monetary policy, postal services, revolutionary events, philately.

Надійшла до редакції 3.10.2018 р.

УДК [68.522:7.037.3]

ПРОБЛЕМА ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ : ЕСТЕТИКО-ХУДОЖНІ ОРІЄНТИРИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ АВАНГАРДИСТІВ І УКРАЇНСЬКИХ ФУТУРИСТІВ

Холодинська Світлана Миколаївна – кандидат філософських наук, доцент,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
orcid.org/0000-0002-6746-135X
doi.org/10.35619/ucpmk.vi29.123
svetlanah01091970@gmail.com

Аргументовано, що своєрідною теоретичною настановою у процесі аналізу становлення творчого діалогу між європейським авангардизмом і українським футуризмом повинна виступити проблема творчості, яка досить повільно утверджувалася в історії як естетики, так і мистецтвознавства, і посіла гідне місце лише на межі XIX–XX ст. Підкреслено роль «негативної психології» у розширенні меж розуміння постаті митця та якісних чинників геніальності.

Ключові слова: художня творчість, авангард, українська модель футуризму, геній, геніальність, художній смак, мистецтво, символізм, футуризм, види мистецтва.

Актуальність теми дослідження полягає у виокремленні проблеми художньої творчості, на теренах якої склалися реальні умови для формування творчо-професійного діалогу між європейським авангардом і українським футуризмом.

Метою дослідження є осмислення процесу становлення професійного діалогу між європейськими авангардистами та українськими футуристами на чолі з її засновником Михайлом Семенком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На нашу думку, переважну більшість дослідницьких робіт, присвячених широкому колу питань, пов'язаних з історією та теорією футуризму, можна визначити як україноцентристські, оскільки тема «творчого діалогу» між європейським авангардом і українським футуризмом, по суті, перебуває на маргінесах. Наразі, можна назвати чимало причин такого стану, проте, на наше глибоке переконання, найголовнішою є не досить чітке розуміння сучасними науковцями тієї, так би мовити, «відправної настанови», що здатна окреслити становлення діалогу між європейським авангардом і українським футуризмом в якості «проблемної площини».

Слід зазначити, що стосовно власної позиції, такою «відправною настановою» повинна виступати проблема творчості, яка, по-перше, певним чином представлена у теоретичних напрацюваннях і європейців, і українців, по-друге, має обопільні потужні традиції осмислення, а по-третє, дозволяє активно використати потенціал «самоаналізу», оскільки дослідниками творчості – переважно – виступали самі митці. Позитивним є і той факт, що від кінця 70-х років минулого століття й до сьогодні проблема творчості – в усьому її об'ємі – виразно представлена в українській гуманістиці завдяки науковим розвідкам І. Живоглядової, Н. Жукової. А. Кретьова, М. Кушнар'євої, Л. Левчук, Г. Макаренка, О. Оніщенко, Р. Піхманця, О. Поліщук, В. Роменця, О. Шульган. Якщо «відраховувати» становлення наукового інтересу до проблеми творчості від монографії відомого українського естетика Л. Левчук «У творчій лабораторії митця» (1978 р.), позитивні посилання на яку зустрічаються у відповідних дослідженнях протягом сорока років, то можемо припустити, що автор зафіксувала певні теоретичні константи, які мають, так би мовити, позачасове значення. Ця монографія дійсно заслуговує на увагу, адже Л. Левчук, по-перше, представила творчість як міжнаукову проблему, тобто аналізує її на перетині естетики, мистецтвознавства та психології. При цьому, нею відбито – хоча й ескізно – потенціал соціально-ідеологічної «присутності» митця у суспільстві; по-друге, матеріал побудований автором на паралельному аналізові західноєвропейської моделі інтерпретації творчості, представленої А. Бергсоном, З. Фрейдом, Б. Кроче та марксистською позицією; по-третє, достатньо переконливо показана роль інтуїції та позасвідомого у творчому процесі [4].

Слід підкреслити, що для української гуманістики кінця 70-х років минулого століття це був своєрідний прорив, який значно розширив ті аспекти, що почали з'являтися у контексті аналізу творчості, а саме: порівняльний аналіз «художня – наукова» творчість і – відповідно – розкриття самотутніх рис митця та вченого; питання соціальної активності митця та її вплив на формування його морально-політичної відповідальності; етапи творчого процесу та психофізіологічні особливості, що допомагають їх реалізувати; професійні особливості творчості митців; феномен таланту та генія.